

Editörden

DİN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ DERGİSİ
SAYI: 3 - YIL: 2007

YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR

Kerime CESUR

kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ

Abdülkerim YATĞIN

Ahmet BENSİZ

Davut ÖZGÜL

Emine ARSLAN

E. Betül ÇAKIRCA

Kerime CESUR

Mehmet YÜKSEL

Mustakim ARICI

Salim SELVİ

Sümeyye PARILDAR

Uğur YILMAZ

Üzeyir GÜR

TASHİH

Dr. A.Cüneyd KÖKSAL

REKLAM SORUMLUSU

Ömer Faruk ŞENTÜRK

GRAFİK TASARIM

Sinan ÖZDEMİR

BASIM YERİ ve TARİHİ

TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl.

Ostim Örnek San. Sit. 1. Cad.

358. Sk. No: 11 Yenimahalle/ANKARA

Tel. 312 354 91 31 / Fax: 312 354 91 32

Ankara / 2007

ISSN: 1308 - 9595

DAĞITIM

TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1. Şb.

Klodfarer Cad. No:14/1 Divanyolu

Eminönü/İSTANBUL

Tel: 0212 518 46 04

Faks: 0212 518 83 07

Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir.

PARA İLE SATILMAZ

Bismillahirrahmanirrahim

Yüce Rabbimize sonsuz hamd ü senalar olsun.

Efendimiz Muhammed Mustafa'ya binlerce sâlât, âl ve ashâbına selam olsun.

Ak sakallı pîr koca bilmez ki hâli nice

Emek yimesin hacca bir gönül yıkarısa

Yunus Emre

İbadetlerin ortak amacı insanın yaratılış gayesinin, kulluğunu izhar olduğunu göstermektir. Namaz ile güne, oruç ile yıla, hac ile ömre anlam katan, aynı zamanda denetim altında tutan ibadetler, müslümana hiçbir anında yalnız olmadığını, Yüce bir varlığın gözetim ve denetimi altında bulunduğunu hatırlatır. Kulluğun kemali de her şeyi yerli yerine koymakla mümkündür. Bu açıdan baktığımızda namaz dosdoğru kılındığında namaz; oruç, ellerimiz, gözlerimiz, dilimiz de yanlıştan ve haramdan sakındığında oruç; ve hac her türlü kavgadan, dünya menfaatinden beri olduğumuzu kanıtladığımızda hac-i mebrûr olmaktadır.

İstanbul Müftülüğü Kültür Yayınları üçüncü çalışmasını, ömrümüze anlam katan, layıkıyla yerine getirildiğinde yeniden doğmuş gibi günahsız olunacağı müjdesi verilen "Hac" ibadetine ayırmış bulunmaktadır. Hac yeniden doğmamıza vesile olan yoğun anlamlar bütünüdür. Bu eserimizde, hacın kapsadığı bu anlamlar bütününden imkanların elverdiği ölçüde sizlere makaleler, hatıralar, söyleşiler sunmaya çalıştık. Mikat, ihram, telbiye, tavaf, Hacerü'l-esved, Safa-Merve, Arafat, Müzdelife, Mina, şeytan taşlama, kurban gibi hacın temel kavramlarını ve aşamalarını içeren makaleler hac anlamamıza yardımcı olmaktadır. İhram'ın sadece bir bez parçası olmadığını, mikattan hac ibadetine giriş yapan hacının dünyanın tüm kalabalığından arınıp Rabbi'nin topluluğuna karıştığını; Arafat'ta hacın zirvesine ulaştığını; şeytana atılan her taşla bir günahın atılması gerektiğini ve diğer tüm aşamaların insanın olgunluğunu tamamlamasına yardımcı olan adımlar olduğunu anlıyoruz. Allah karşısında eşitliğin zirvesinin gerçekleştiği ibadettir hac. Ten renginin önemsizliğini Malcom X'in hayatından verdiğimiz kesitlerden anlıyoruz. "Hacda Kadın" makalesi ile hacda kadının cinsiyeti ile değil kulluğu ile var olduğunun bilincine varıyoruz. Nazife Şişman hacı olmanın turist ve seyyah olmaktan ayrıldığı noktaları akıcı bir üslupla bizlere sunuyor. Söyleşi bölümümüzde Ebruzen Hikmet Barutçugil'in, sanatıyla hac arasında kurduğu bağlantıyı bulabilirsiniz. Ayrıca Ümit Meriç ve Nevzat Tahran ve Hasan Cihat Öter'le gerçekleştirdiğimiz kısa söyleşiler de zevkle okunacaktır. Hacca gitmenin önemini yanında hac dönüşü ahlâkî olgunluğun devamının gerekliliğini anlatan "Hacca Nasıl Gidilir Nasıl Dönülür?" isimli makale, "Hacca Eğitimi Gitmek", "Hacca Çarşı Ziyareti ve Hediyeleşme Âdâbı" da faydalı olacağını umduğumuz diğer makalelerden. Portre bölümümüzde son nefesini Efendimiz'in yanbaşında vermek istediği için Medine'ye hicret eden Sami Ramazanoğlu Hocaefendi'nin hayatı anlatılmakta. Fahrettin Paşa'nın Medine Savunması, Surre Alayları, Osmanlı'nın kutsal beldelere gösterdiği hassasiyeti anlatan makaleler, Kâbe ve Ravza'daki âyetlerin değerlendirildiği makale, hac manzumeleri ve hac literatürü makaleleri ve şiirlerden oluşan bir dosya ile karşınızdayız.

İlkemiz sizlere en iyiyi sunabilmektir. Yayın kurulu bu ilkeyi layıkıyla gerçekleştirebilmek için büyük gayret içerisinde. Bu çalışmalar sırasında fikirleri ve makaleleri ile bizlere katkıda bulunan değerli akademisyenlere, Diyanet personeline, yazılı ve görsel malzeme temini, yayına hazırlık, baskı ve tasarım süreçlerinde katkısı olan herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

Allah'ın çalışmalarımızı boşa çıkarmaması ümidiyle...

HACDA *Kadın*

Hz. Peygamber zamanından bu yana kadınlar da hacın her aşamasında bulunmuşlar ve hac farizalarını yerine getirmişlerdir. Hz. Peygamber'e sorular sormuşlar, Resûlullah (s.a.v.) da onlara kadınlara has olan hükümleri açıklamış, hem de hacın diğer gereklerini bildirmiştir.

ur'ân-ı Kerîm'de insanın değer ve sorumluluğunun anlatıldığı birçok âyette kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır.¹ Bu hususta hac ibadetinde de bir ayırıma rastlanmaz. Hac ibadeti akıllı, sağlıklı ve maddî durumu yerinde olan kadın erkek her müslümana farzdır. Kadın hac ibadetinde bağımsızdır. Haccını yaptığı zaman sevabı, yapmadığı zaman da sorumluluğu kendisine aittir.

Haccın farzietini bildiren *"Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..."*² âyeti cinsiyeti değil, "hacca gitmeye güç yetirmeyi" esas almıştır. Üzerine hac farz olan müslüman bir erkeğin nasıl geciktirmeden hacca gitmesi gerekiyorsa, kadınların da aynı şekilde bu vazifeyi yerine getirmesi gerekmektedir. Zira kadının İslâmî hayatında haccın ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Bir hadis-i şerife göre Hz. Aişe:

-“Ya Resûlallah, biliyoruz ki cihad ibadetlerin efdalidir. Biz cihada iştirak edemez miyiz?” diye sordu. Resûlullah; -“Hayır, siz cihad edemezsiniz. Siz kadınlar için cihadın en faziletlisi hacc-ı mebrûrdur”³ buyurarak haccı kadınların cihadı ilan etmiştir.

Hz. Peygamber zamanından bu yana kadınlar da haccın her aşamasında bulunmuşlar ve hac farizalarını yerine getirmişlerdir. Hz. Peygamber'e sorular sormuşlar, Resûlullah (s.a.v.) de onlara hem kadınlara has olan hükümleri açıklamış, hem de haccın diğer gereklerini bildirmiştir. Mesela Has'am kabilesinden genç bir kadın fetva sormak için Resûlullah'a gelmişti.

-Ya Resûlallah, Allah'ın kulları üzerinde hac hususundaki farzası babama ihtiyarlığında erişti. Deve üzerinde duramayacak bir haldedir. Kendisine vekaleten ben hac edebilir miyim? diye sordu.

Resûlullah, “Evet, vekaleten hac edebilirsin” diye cevap verdi. Bu soru-cevap veda haccı sırasında meydana gelmiştir.⁴

Bu hadisi şeriften de anlaşıldığı gibi kadınlar, Hz. Peygamber'le birlikte hac yapmaya gidebiliyorlar, soru sorabiliyorlar, hatta erkeklere vekaleten hac farzasını yerine getirebiliyorlardı.

Hacca kadın cinsiyeti ile değil, kul olarak kişiliği ile vardır. Kâbe'nin etrafında kadın-erkek, genç-yaşlı, âmir-memur, işçi-işveren... hep birlikte dönerler. Haccın birleştirici, bütünleştirici rolü içinde kalabalıklar arasında kaybolurlar. Burada artık kadın veya erkek değil, kul olmak vardır. Hatta hacca zaman zaman kadın-erkek karışık olarak saflara durup namaz kılabilirlerdir. Haccın izdihamlı günlerinde kişi; eşi, annesi, kardeşi ve diğer mahremlerinden biriyle tavaf yaparken farz namaz için kamet getirildiğinde herkes bulunduğu yerde namaza durmak mecburiyetinde kalabilmektedir. Bu fiilî durum bir takım fikhî kurallara uymasa bile zaruret kapsamında işlerlik kazanmıştır.

Kadın ve erkek müslümanların bu kutsal iklimde eşit ve kardeş olduğunun bir başka ifadesi de, çoğu zaman kişilikleri örten, şahsiyetleri gizleyen süslü elbiselerin atılması ve “takva elbisesi”⁵ olan ihramın giyilmesidir. İhrama giren erkekler başlarını açarak ve normal elbiselerini çıkararak izar ve rida denilen dikişsiz iki parça havluya/beze bürünürler. Hanımların ihramı ise günlük kıyafetleridir. Hacda

kadınların kıyafetleri, erkeklerin beyaz ihramlarının aksine rengarenktir. Hacda hanımların kıyafetlerindeki renklerin, modellerin çeşitliliği İslâm kültürünün zenginliği ve bu zenginliğin bir tek gayeye yönelmiş olması anlamına gelir. Hac adeta bir serbest kıyafet panayırı ve sergisi görünümündedir. Her kadın kendi ülkesinin kültürünü yansıtacak renk ve modeller giymektedir. Renk renk, biçim biçim çok değişik giyinmiş kadın ve erkekler ortak bir gaye için bir arada bulunurlar. O gaye için kalpleri atar ve gözyaşı akıtırlar.

Siyah örtülü Yemen ve Ummanlı hanımlar; beyaz işlemeli, omuzlardan bellerine kadar sarkan aynı tip başörtüleri, beyaz pantolonları, beyaz eldiven ve çoraplarıyla Malezyalı ve Endonezyalı hanımlar, sessiz sakin hac konusunda eğitilmiş ve kibar tavırlarıyla dikkatleri çeker.

Hz. Peygamber zamanından bu yana kadınlar da haccın her aşamasında bulunmuşlar ve hac farizalarını yerine getirmişlerdir. Hz. Peygamber'e sorular sormuşlar, Resûlullah (s.a.v.) de onlara hem kadınlara has olan hükümleri açıklamış, hem de haccın diğer gereklerini bildirmiştir.

Pakistanlı ve Hindistanlı hanımların şeffaf başörtüleri, beyaz giyinen Mısırlı hanımların hazır başlık şeklindeki başörtüleri, rengarenk giyinen Afrikalı hacıların bol rahat kıyafetlerinin yanında farklı başörtü bağlayış şekilleri dikkat çeker. Ayrıca iklim şartları gereği elbise giymiş Arap erkeklerini, hatta etek giymiş erkekleri görünce, kıyafette kadının erkeğe, erkeğin kadına benzemesi anlayış yeniden şekillenir.

Kadınların bu rengarenk kıyafetleri, ihrama niyetle önemini kaybeder ve takva elbisesine dönüşür. Kadınların ihramı niyet ve

yüzlerinin açık bulundurulma zorunluluğu ile simgelenir. Nitekim Resûlullah'ın (s.a.v.) ihrama girdikleri vakit kadınları, eldiven kullanmaktan ve yüzlerini örtmekten men eden hadis-i şerifleri mevcuttur.⁶ Kadının hacda yüzünü açma mecburiyetini, bu kutsal belde cinsiyeti ile değil insanlığı ve kulluğu ile ön planda olması gerektiğinin bir simgesi olarak okumalıyız.

Hacda kadın konusu işlenirken, Safa ve Merve tepeleri arasında gidip gelen Hz. Hacer'i hatırlamamız gerekir. Hz. Hacer, Hz. İbrahim tarafından, Allah'ın emriyle Mekke'nin ıssız ve çorak vadisine Hz. İsmail ile birlikte bırakılır. Yanında bulunan ekmek ve su bitince, bir anne olarak can değil canan derdine düşer ve oğlu İsmail için su bulabilmek umuduyla Safa ve Merve tepeleri arasında defalarca koşturur.

Hz. Hacer, bu sa'y sonunda zembereğe kavuşur. Hz. Hacer'in bu gayreti, haccın vaciplerinden olan Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y etmemizin temelini teşkil eder.

Hacda kadın denildiği zaman, mahremsiz olarak bir kadının hacca gidip gidemeyeceği sorusu da karşımıza çıkmaktadır.

Bir kadının üç gün veya daha fazla süreyle tek başına yolculuk yapmasının güvenlik açısından mahzurlu görüldüğünü bazı hadis-i şeriflerden⁷ anlamaktayız. Bu hadis-i şerifleri esas alan İmam-ı Âzam'a göre bir kadının mahremsiz hacca gitmesi doğru değildir. Bununla birlikte, bir zaman geleceği ve bir kadının tek başına hacca gidip bütün görevlerini yapabile-

ceğini bildiren şu hadis de mevcuttur: “Çok yakın gelecekte bir kadın tek başına beraberinde kimse olmadan Hîre’den çıkacak (hiçbir zarar görmeksizin) gidip Kâbe’yi tavaf edecektir.”⁸ Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi kadınların tek başına hacca gidememesi güvenlikle ilgilidir. Bu konuyla ilgili Yusuf el-Kardavi’nin şu açıklaması konunun daha iyi anlaşılmasına ışık tutmaktadır: “... Kadınların mahremsiz hacca gidememe durumu kadına karşı bir suizan değil, kadının itibarını korumaya yönelik ihtiyatî bir hükümdür. Fakat hac yolculuğunda kendisine refakat edecek mahrem bulamaz, bunun yerine yanlarında gidebileceği emin erkekler veya güvenilir kadınlar bulur veya yol güvenli olursa yolculuğuna bir engel yoktur. Özellikle de zamanımızda yolculuk geçmiş dönemlerdeki gibi tehlikelerle dolu değildir. Ulaşım gemiler, uçaklar, otobüsler gibi toplu taşıma araçları vasıtasıyla yapılmaktadır.”⁹

Bu görüş, zamanın değişmesiyle hükmün de değişeceği esas çerçevesinde probleme

bir çözüm önerisi getirmektedir. Zaten İmam Mâlik ve İmam Şafî de kadınların grup halinde hacca gidebileceklerini kabul etmektedirler. Bugünkü uygulama da bu görüşler doğrultusundadır.

Sonuç olarak, bir kadının hac yolculuğu manevî dünyası açısından belki de hayatındaki en önemli olaydır. Muhtemelen ömrü boyunca bir defa gerçekleştirebileceği bu kutsal yolculuğu Rabbimiz hayırla ve hacc-ı mebrûr olarak tamamlamayı, o kutsal toprakların manevî ikliminden en iyi şekilde istifade etmeyi ve hac dönüşü hacı olmanın anlam ve önemine uygun bir yaşantı sürmeyi nasip etsin. ■

Dipnotlar

- 1) Bakara, 2/21; Nisa, 4/1. 2) Âl-i İmrân, 3/97. 3) Sahihî Buharî Muh-tasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, Ankara 1984, c. 6, s. 59. 4) A.g.e., s. 53. 5) Âraf, 7/26. 6) Prof. Dr. İbrahim Canan, Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte, İstanbul, ty. c. 4, s. 2. 7) A.g.e., c.7, s. 107. 8) Ahmed bin Hanbel, 4/378 (Dr. Ekrem Keleş, Türkiye’de Hac Organizasyonu Sempozyumu, “Hacda Kadınların Durumu”, Ankara, 2007, s. 204’den naklen). 9) Dr. Ekrem Keleş, Türkiye’de Hac Organizasyonu Sempozyumu, Hacda Kadınların Durumu, Ankara, 2007, s. 204’den naklen.